

Ortak Dilimiz Türkçe

Dil, bir ulusun kültürel bağımsızlığının kilit taşıdır

Ulus (millet) olabilmeye, ortak kültürün; ortak kültürün oluşmasında da dilin önemli bir yeri var.

Cumhuriyetimizin kurucusu büyük önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk, "Cumhuriyet'in temeli kültürdür" diyor.

Ulus olarak birlikteliğimiz ırk temelinde değil, kültür temelindedir. Bir ulusun gücü, yurttaşları arasındaki birlikteliğin gücünden gelir. Güçlü birlikteliğin yapıştırıcı ögesi ortak kültürdür. Ortak kültüre ulaşmanın yolu ortak dilden geçmektedir.

Ortak dilimiz, ortak kültürümüzün de baskın ögesidir. Uluslar, geçmişlerine dilleri üzerinden ulaşır; geleceklerine yönelik tasarımları yine onunla yapar. Ulusun ortak dili ne kadar varıl (zengin) ise kültürü de o düzeyde geliştirmiştir. Yabancı dillerin etkisinde kalan dil gücünü yitirdiğinde, kültür de yoksullaşır. Kültürel açıdan yoksullaşma; toplumsal birlikteliğin de zamanla zayıflamasına neden olur.

Atatürk, ulus olmada dilin önemine şu şekilde dikkat çekiyor:

*"Türk Milleti'nin dili, Türkçedir. Türk dili, dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk Milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü Türk Milleti, geçirdiği nihayetsiz badireler içinde, ahlakının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, elhasıl bugün, kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk Milleti'nin kalbidir, zihnidir."*¹

Özünde dil, yazılı ve sözlü iletişimi sağlama aracıdır. Türk Ulusu olarak, Türkçe düşünür, Türkçe konuşur, Türkçe anlarız.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti başlığı altında, Madde 3'de,

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir." denilmektedir.

Anayasa'nın, II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi başlığı altında, Madde 42'de ise;

"Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" denilmekte ve "Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabii olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır." denilmektedir.

Atatürk, 2 Eylül 1930'da, Sadri Maksudi Arsal'ın *Türk Dili İçin*² kitabına, Türk dilinin bilinçle işlenmesinin önemine ve yabancı terimlerden arındırılmasına dikkat çeken şu tümceleri kendi el yazısıyla yazmıştır:

¹ Gazi M. Kemal, Medeni Bilgiler (Uygarlık Bilgileri), Hazırlayan: Nurer Uğurlu, Örgün Yayınevi, Ocak 2018

² Sadri Maksudi Arsal, Türk Dili İçin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017

“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissini inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”³

Atatürk, Türk ülkesini ve bağımsızlığını korumasını bilen Türk Ulusundan, Türkçenin kurtarılmasını da istemiştir.

Harf ve Dil Devrimleri

Türkçenin yüzyıllardır göz ardı edilmesi, sözlük ve dilbilgisi kuralları konusunda yeterince yazılı belge oluşturulamamış olması, Türkçenin kuşaktan kuşağa aktarılmasında aksaklıklara, bazı sözcüklerin kullanılmayarak yok olmasına neden olmuştur. Yaşayan pek çok sözcük ise sözlü halk edebiyatı yardımıyla günümüze ulaşabilmiştir. Dilimize giren yabancı sözcük sayısındaki artışın önemli bir nedeni de geçmişte yazıcılar tarafından Arapça ve Farsçanın öne çıkarılmasıdır. Zamanla Arapça harflerle yazılan, Arapça, Farsça ve Türkçe sözcüklerden oluşan Osmanlıca bir İmparatorluk dili haline gelmiştir. 3 Kasım 1839’daki Tanzimat Fermanı sonrası dönemde karşılıkları dilimizde olmayan kavramlar için bu kez Fransızca sözcükler etkin olmuştur. Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte halkın konuştuğu dil, bugünkü Türkiye Türkçesi ulus dili olarak benimsenmiştir. Atatürk’ün dil konusundaki öngörülerıyla başlayan *“Türkçeye sahip çıkılması ve ulus dili olarak yeniden geliştirilmesi”* sürecinde, Türk Dil Kurumu’nun, Türk Dili Tetkik Cemiyeti adıyla, 12 Temmuz 1932’de kurulması Türkçe için dönüm noktası niteliğindedir.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti, *“Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yarasır yüksekliğe erdirmek”* olarak belirlenen amaç etrafında çalışmalarına başlamıştır. Bu çalışmalarda, Türkçeyi özleştirme hareketi kapsamında, *“tasfiyecilik”* adıyla da anılan, yabancı sözcüklerin Türkçeden atılıp, yerine yeni sözcüklerin getirilmesi şeklindeki çalışmalar 1936’dan sonra sürdürülmemiş ve Türkçede yerleşmiş olan sözcükler de Türkçeden sayılmıştır. 1936 yılı, dilin doğuşunda temel ögenin Güneş olmasından yola çıkılarak temellendirilen Güneş Dil Kuramının (teorisinin) tartışıldığı bir yıldır ve söz konusu kuram, Türkçenin eskiliği ve diğer dillere kaynaklık ettiği görüşüne dayanmaktadır. Türkçe diğer dillere kaynaklık ettiyse, atmaya çalıştığımız sözcüklerin kökeni de Türkçe olabilir düşüncesinden hareket edilerek yabancı sözcüklerin Türkçeden atılması süreci yavaşlamıştır. Güneş Dil Kuramının her ne kadar bilimsel bir yönü bulunmasa da, konuya ilişkin çalışmaların, Türkçenin kökenlerinin araştırılmasına hizmet etmesi yönüyle değerlendirilmesinde yarar vardır.

Sözkonusu kuramın amacının *“tasfiyeciliğin”* durdurulması olduğu da öne sürülmüştür. Türk Dil Kurumu Başuzmanı Agop Dilaçar, Atatürk’ün 1937 yılında yazdığı Geometri kitabını kanıt olarak göstererek, Güneş Dil Kuramı ile Türkçeyi yabancı dillerden arındırma çalışmasının durdurulduğu savlarına şu şekilde karşı çıkmıştır:

“Bu kitap başka bir önemli gerçeği de tanıtlamaktadır. Atatürk, III. Türk Dil Kurultayında bir ‘dil felsefesi kuramı’ olarak Güneş Dil Teorisini ortaya koydu. Kimi çevreler bunu, Türkçeyi arıtma çığırından Osmanlıcılığa geri dönüş için Atatürk’ün yaptığı ‘manevra’ sandılar. Bu kitap bu sanının

³ Bugünün Türkçesiyle: *“Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, bilinçle işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”*

yanlış olduğunu kesin olarak ortaya çıkarmaktadır. Eğer bu sanı doğru olsaydı III. Kurultaydan hemen sonra yazdığı bu yapıtında, Atatürk, koyu Türkçeciliği bırakır, Osmanlıcada kullanılmakta olan terimleri Güneş Dil Teorisine göre birer birer çözümler, bunların Öz Türkçe olduğunu 'tanıtlar' ve bu zahmetlere girmezdi. Atatürk bu nitelikte bir önder değil, içten, özden, yüreği açık bir Ata idi, kılıcı ile ulusunu kurtaran, kalemi ile de onu yükselten."⁴

Atatürk tarafından türetilen sözcüklerin yer aldığı Geometri kitabında, bugün kullanmakta olduğumuz, boyut, uzay, yüzey, düzey, çap, yarıçap, yay, çember, üçgen, dörtgen, çarpı, bölü, toplam, orantı gibi pek çok sözcük şekillerle anlatılmaktadır. Atatürk'ün önerdiği, ancak sonradan benimsendiği şekilde kullanılan sözcükler de olmuştur: *tümey açı* yerine *tümler açı*, *bütey açı* yerine *bütünler açı* gibi.

Kitabın, 2017 baskısında, Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın'ın sunuş yazısında verilen şu örneği paylaşmak istiyorum:

"O günlerde okullarda bir müsellesin mesaha-i sathiyesi, kaidesiyle irtifainin hâsıl-ı darbının nisfına müsavidir biçiminde yapılan tanımda ekler dışında yalnızca 'bir' sözü Türkçe kökenliyen; Atatürk'ün türettiği terimlerle bu tanım bir üçgenin alanı, tabanı ile yüksekliğinin çarpımının yarısına eşittir biçimiyle herkesin kolaylıkla anlayabileceği ölçüde Türkçeleştirilmiştir."

Atatürk tarafından Türkçeleştirilmiş ve askerlik alanında kullanılmakta olan *er, subay, teğmen, yarbay, albay, tugay* gibi sözcükler de bulunmaktadır.

Bilindiği gibi, yazı devrimi 1928 yılında, dil devrimi ise 1932 yılında gerçekleştirilmiştir. Arada dört yıllık bir fark bulunmaktadır. Zeynep Korkmaz'ın, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*⁵ kitabında yazı ve dil devrimine ilişkin yapmış olduğu çözümleme şu şekildedir:

"Kültürel gelişmenin ilk yapı taşı olarak 1928 yılında uygulanmaya konmuş olan yazı inkılabının dayandığı gerekçe, Arap dilinin ihtiyaçlarından doğmuş olan Arap yazısının Türk dilinin ihtiyaçlarına uymaması ve bundan doğan öğrenme güçlüğü'nün yol açtığı gelişme tıkanıklığıdır."

...

"Gerçekten de dilimize girmiş Arapça ve Farsça kelimelerin, Arap gramerindeki üçlü (sülasi) temele ve kök bükümüne dayanan ve ünlüleri yazılmayan klişeleşmiş imlaları Türkler için en büyük zorluğu doğuruyordu. Kelimeleri imla kuralları ile değil, teker teker yazılış şekilleri ile bellek gerekiyordu. Bu bellemeyi kolaylaştıracak olan imla kurallarını kavrayabilmek ve doğru yazıp okuyabilmek için de ister istemez, Arap ve Fars dillerinin kurallarını ve kelime kalıplarını bilmek istiyordu. Bu yol ile, Arap ve Fars dillerinin öğrenimi daha çok kök salıyor; bu da dili, kendine ayak bağı olan türdeki yabancı ek ve kelimelerden temizleme konusunu bir çıkmaza sürüklüyordu. Üstelik, Türkçe kelimeler de çok kere Arap kelimelerine uydurularak ünlü işareti almadan yazılıyordu. Arap yazısının Türk diline uygulanmasındaki güçlükten doğan yazı zorluğu ve bunun yol açtığı imla keşmekeşi, memlekette öğretim ve eğitim işleri ile toplum gelişimine en büyük köstek oluyordu. Bu bakımdan, Atatürk, dil inkılabını 'Memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit' saymıştır."

⁴ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Geometri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017

⁵ Zeynep Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995

İşte böyle bir gerekçeye dayanan yazı inkılabının dört yıl önceye alınmış olması, niteliği bakımından bundan çok daha kapsamlı olan dil inkılabına bir öncülük ve hazırlayıcılık yapmış olmasındandır. Böylece, dil inkılabına geçiş için gerekli olan sosyal ve psikolojik ortam hazırlanmış ve olgunlaştırılmış bulunuyordu.”

Korkmaz'ın yazı devriminden dört yıl sonra gerçekleştirilen dil devriminin gerekçelerine ilişkin değerlendirmeleri ise şöyle:

“Osmanlı Devleti’nde, İmparatorluğun kuruluşunu oluşturan karma toplum yapısı dolayısıyla, Türk unsuru nasıl ikinci plana itilmiş ise, Türk dili de aynı şekilde ikinci plana itilmiş ve horlanmış bulunuyordu. “Osmanlıca” dediğimiz imparatorluk dili, Arapça, Farsça ve Türkçe’nin karışmasından oluşmuş sun’i bir dil yapısı gösteriyordu. Bu yapı, dili işleten öğeler ve kelime türetme imkanları bakımından gittikçe Türkçe’nin aleyhine bir gelişme göstermiş; Arap ve Fars dilleri yalnız kelimeleri ile değil, ekleri ve kuralları ile de yazı dilini sarmaya başlamıştı. Üstelik, her üç dilin de birbirleri ile akrabalığı bulunmayan ayrı ayrı dil ailelerinden gelmiş olmaları, aradaki bağdaşmayı engellemiş; Osmanlı yazı diline, sürekli olarak Türkçenin aleyhine yol aldırılmıştı. Böylece, Türkçe, kendi kendine yeterli ve kendi kendini geliştirici müstakil bir dil olabilme vasfını kaybetmiş bulunuyordu. Türkçecilik açısından anormal sayılan bu durumun tabii bir sonucu olarak da aydınların dili ile halkın dili ve konuşma dili ile yazı dili birbirinden ayrılmıştı. Osmanlıca, yazılan, fakat konuşulmayan bir dil idi.”

Sevgi Özel, *Türkiye Türkçesi Temel Dilbilgisi*⁶ kitabında, Türkçenin Arapça ve Farsçayla bağdaşmazlığını şöyle açıklamaktadır:

“Kökeni açısından Türkçe Ural-Altay dilleri olarak adlandırılan öbekteki Altay kolu içinde yer almaktadır. Türkçeye en yakın diller Moğolca ile Mançu-Tunguzcadır; ayrıca Türkçenin Ural kolundaki Fince, Macarca ve Kore dili ile de akrabalık ilişkisi bulunmaktadır. Türkçeyi büyük ölçüde etkilemiş olan Arapça, Hami-Sami diller öbeğindedir; köken açısından Habeş dili ile İbraniceye yakındır. Yine Türkçenin çok etkilendiği Farsça ise Hint-Avrupa dilleri arasındadır; Avrupa’da konuşulan dillerle akrabadır. Dolayısıyla Fransızca, İngilizce, İtalyanca gibi Avrupa’da konuşulan dillerin aynı gruptaki Latinceyle olan köken bağlarına benzer bir yakınlık, Türkçe ile Arapça ve Farsça için sözkonusu değildir.”

Özetle, Osmanlıcadan Türkçeye geçiş dilden kaynaklanan yapısal bir zorunluluğun sonucudur; harf ve dil devrimleri arasında geçen süre ise yeni harflerin benimsenme sürecidir.

Bilindiği gibi; diller yapılarına göre üçe ayrılmaktadır: Tek heceli diller, eklemeli diller ve çekimli (bükümlü) diller.

Çince, tek heceli dillerdendir. Her sözcük bir heceden oluşur, önüne ya da sonuna ek almaz. Örneğin, Çinliler “evler” demek istediklerinde, sözcüğü yinelemek durumundadırlar; “ev-ev” gibi.

Eklemeli diller ise tek ya da çok heceli sözcük köklerine ek alırlar; ev, evler gibi. Bütün Ural-Altay dilleri eklemeli dil topluluğundandır; Türkçe, Moğolca, Fince, Macarca v.b.

Çekimli dillerde de sözcük kökleri ve ekler vardır, ancak, yeni sözcük türetilirken veya sözcüğe ek yapılırken sözcük köklerinde değişiklikler olmaktadır; örneğin, İngilizcedeki *gitmek* fiilinde olduğu gibi (*go-went-gone*). Tüm-Hint Avrupa dilleri çekimli dil topluluğunda yer alır; Latince, Fransızca,

⁶ Sevgi Özel, *Türkiye Türkçesi Temel Dilbilgisi*, Dil Derneği, Ankara, 2018

İngilizce, Almanca ve Farsça gibi. Hami-Sami dil topluluğunun Sami kolunda yer alan Arapça da çekimli dillerdendir. Bu dillerde sözcükler ön ek de alabilirler; örneğin, İngilizcedeki, “*dis-order*”, “*anti-bacterial*” gibi.

Eklemeli diller topluluğunun bir üyesi olan Türkçede ise sözcükler ön ek almadığından kökleri aynı kalır, değişmez.

Türkçede yeni sözcüklerin türetilmesi çalışmalarında, Türkçenin tarihsel geçmişine ulaşmakla; unutulmuş Türkçe sözcüklerden yararlanarak, aynı dil öbeğinde yer almayan ve yapısal olarak bağdaşmadığı yabancı kökenli sözcükler yerine yeni sözcükler türeterek Türkçenin varsillaşmasını sağlamak, aynı zamanda, onu bilim ve edebiyat dili durumuna getirmek amaçlanmıştır.

Türetilen yeni sözcüklerin benimsenme süreci

Dilin yabancı sözcüklerin etkisi altında kalması her zaman öykünme yoluyla olmamıştır, kuşkusuz. Buna bir örnek, İngilizcedeki Fransızca sözcüklerin varlığıdır. Fransızca, 11. yüzyılda İngiltere'nin Fransız Normanları tarafından ele geçirilmesi sonrasında, İngiltere'de kanun ve mahkeme dili olmuş; kullanımı, 14. yüzyıla, İngiltere'de ulus bilincinin uyanmasına kadar sürmüştür. O Fransızlar ki, yıllar sonra İngilizce terimlerin etkisinde kalan dillerini korumak için başlattıkları çalışmada yararlanmak üzere, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk tarafından başlatılan dil çalışmalarıyla ilgili olarak, 1972 yılında, Türk Dil Kurumu'ndan bilgi isteyeceklerdi.

1972 yılında, dil çalışmalarına ilişkin Türkiye'den bilgi isteyen Fransızların yabancı sözcükleri dillerinden temizleme çalışmaları 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. O dönemde, eserler Latince yerine Fransızca yazılmaya başlanmıştır. Fransızcanın edebiyat ve bilim alanında etkin olabilmesi için yabancı sözcükler Fransızcadan atılmıştır. Benzer çalışmalar tarihsel süreçte Çekler, Finliler, Ruslar, Macarlar ve Almanlar tarafından da yapılmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak Türk Dil Kurumu da, yabancı sözcüklerin yerine Türkçelerini önermiş, ancak, aşırıya kaçıldığı, sözcüklerin anlaşılmadığı, kuşaklar arasında kopukluklara neden olduğu gibi gerekçelerle bazı çevrelerce eleştirilmiştir. Yine bazı çevrelerce Türk Dil Kurumu tarafından türetilen sözcüklere uydurma denmiş, TDK tarafından türetilmemiş sözcükler bile uydurma olduğu gerekçesiyle alay konusu yapılmıştır; otobüse *çok oturgaçlı götürgeç*, yumurtaya *tavuksal fırlatgaç* denilerek, sorumluluğu TDK'ye yüklenmek istenmiştir.⁷

Falih Rifki Atay, Atatürk'le ilgili anılarını yazdığı Çankaya⁸ adlı kitabında, şu bilgileri aktarmaktadır:

“Mizah gazetelerinde herkesi Türkçeye güldürmek için ortaya atılan misallerden biri de ne idi, bilir misiniz? “Tayyare” yerine “uçak” kelimesi!”

⁷ Atatürk'ün kurmuş olduğu, çalışmalarını O'nun vasiyet ettiği gelirle sürdüren Türk Dil Kurumu, 12 Eylül 1980 askeri darbesini izleyen dönemde yasayla kapatılmıştır. Kapatıldığı 1983 yılına kadar bir dernek olarak hizmet veren Türk Dil Kurumu, aynı dönemde, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu altında yeniden yapılandırılmıştır. Tüm bu değişimler sonucunda, Türk Dil Kurumu, kuruluş aşamalarında sahip olduğu özerk yapısını kaybetmiştir. O dönemde bazı Türkçe sözcüklere TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) ve Talim Terbiye Kurulu tarafından kullanım yasağı getirilmiştir. Kapatılan Türk Dil Kurumu'nun üyeleri, 1987 yılında, Türkçedeki özleştirme çalışmalarını sürdürmek üzere bugünkü Dil Derneği'ni kurmuşlardır.

⁸ Falih Rifki Atay, Çankaya, Bateş A.Ş., İstanbul, 1980

Bugün, Osmanlıcada “tayr” sözcüğünden türetilen “tayyare” yerine “uçak” sözcüğünün kullanılması konusunda toplumumuzda bir görüş ayrılığı bulunmuyor. Önce “uçkan” olarak önerilen sözcük daha sonra “uçak” olarak yaygınlaşmıştır.

Dildeki özleştirme çalışmalarına karşı çıkanlar, öğretmen (muallim), öğrenci (talebe), okul (mektep), buzdolabı (refrigerator) ve akaryakıt (fueloil) gibi sonradan türetilmiş Türkçe sözcükleri kullanmakta bir sorun görmemişlerdir.

Nurullah Ataç’ın, 1942’den başlayarak 1953’e kadar, ağırlıklı olarak dilde özleştirme konusunu ele aldığı Söyleşiler⁹ kitabında, 1947 yılının ikinci yarısından başlayarak, yazılarında önce önerdiği sözcükleri, ardından, ayrıç içinde, o günkü karşılıklarını verdiğini görmekteyiz:

Öğeleri (unsurları), yapıtlar (eserler), güdülerle (saiklerle), yadsımıyor (inkar etmiyor), yanıtladım (cevap verdim), yanıtlayabilirim (cevaplandırabilirim), erekleri (gayeleri), ayrıcalıklar (imtiyazlar), gereksinimlerine (ihtiyaçlarına), beğenisi (zevki), kuramlarda (nazariyelerde), gizlerini (sırlarını), uygarlık (medeniyet), öykünmüşler (taklit etmişler), uluslar-arası (beynelmilel), tanımlamadır (tariftir), kavram (mefhum), uyumla (ahenk), doğanın (tabiatın), erdemdir (fazilettir), özetini (hülasasını), kuşakların (nesillerin), yeğinlerim (tercih ederim), sorunu (meselesini), denetleyin (kontrol edin), yakındığımı (şikayet ettiğimi), özlem (hasret), düşün (fikir), karşıt (zıt), ürünleridir (mahsulleridir), savlarını (iddialarını), öyküler (hikayeler), bilincine (şuuruna), kurul (heyet), v.b.

Yukarıdaki örneklerden, o dönem, Ataç’ın önermiş olduğu pek çok sözcüğün, bugün de kullanılmakta olduğunu görüyoruz.

Ataç’ın yazılarında kullandığı, bugün kullanılmayan, en azından yaygınlaşamayan sözcükler yok mudur? Kuşkusuz vardır. İrlamın (şarkının), öyleri (vakitleri), neni (şeyi), yili (halk), anıklamaya (hazırlamağa) gibi sözcükleri, Ataç tarafından kullanılan, ancak kullanımı yaygınlaşmamış olan sözcükler için örnek olarak verebiliriz.

Afet İnan, “Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler”¹⁰ kitabında, Atatürk’ün, yeni sözcüklerin önerilmesine ilişkin düşüncelerini şöyle aktarmaktadır:

“Onları ortaya atmak lazımdır. Milli zevkimiz hangisinden hoşlanır ve onu kullanırsa, o zaman lügatimize koyalım.”

Türkçenin özleştirilmesi sürecinde türetilen sözcüklerin bir benimsenme aşamasının olması kaçınılmaz. Benimsenmeyen sözcükler dilimize yerleşmiyor; bu çok doğal, çünkü dilde zorlama olamaz. Kuşkusuz, önerilen sözcüklerin öncelikle toplumun değerlendirmesine sunulması gerekiyor. Bunun yolları var. Türetilen sözcüklerin, özellikle yazın (edebiyat) alanında kullanılması, özendirilmesi ve dile kazandırılması dilde özleşmenin önemli süreçlerden biri. Yukarıda, zaman içinde hem benimsenmiş ve hem de benimsenmemiş sözcüklere örnekler verildi. Dile yeni bir Türkçe sözcük kazandırılması, dilimizin işlenmesi, varsıllaşması demek. Bunun için de Türkçemizde işimizi kolaylaştıran yeterince olanak bulunmakta. Yeter ki bunu yapmayı gerçekten istemiş olalım.

Ahmet Pekel, Ortak Dilimiz Türkçe, Çağdaş Türk Dili Dergisi, Dil Derneği, Ankara, Ocak 2020, Sayı 383, Sf. 644-650

⁹ Nurullah Ataç, Söyleşiler, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1964

¹⁰ Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yeni Yayına Hazırlayan: Arı İnan, İstanbul, 2019